

Nieuwsbrief Leren

76

Lieven Coppens

Dit privé-initiatief wil op een onderbouwde manier informatie geven over actuele onderwijsthema's. Standpunten die hier worden ingenomen zijn uitsluitend deze van de auteur zelf en kunnen dan ook in geen enkel opzicht worden toegeschreven aan bepaalde organisaties of onderwijsnetten. De auteur streeft er naar alle standpunten grondig en wetenschappelijk te onderbouwen. Een duidelijke bronvermelding laat iedereen toe om alles te controleren.

Voorwoord

In deze nieuwsbrief staat een thema centraal: mijn bezorgdheid over bepaalde aspecten van het Vlaamse onderwijs. Het is niet mijn bedoeling om aan de Klaagmuur te staan. Dat doe je maar als je de verantwoordelijkheid bij anderen wil leggen. Om daarna te zeggen dat je genoeg hebt gedaan. Nee, ik wil een aantal probleemvelden duidelijk omschrijven en een aantal voorstellen op een positieve manier formuleren. Wellicht herkennen de trouwe lezers van de nieuwsbrief enkele verzuchtingen uit vorige nieuwsbrieven. Het zij zo. Ik ben ervan overtuigd dat het goed is dat een en ander eens op een rijtje wordt gezet en doorgegeven aan personen die een veranderingsproces in gang kunnen zetten. In die zin gaat deze nieuwsbrief eenmalig ook naar de leden en plaatsvervangende leden van de Commissie Onderwijs van het Vlaamse Parlement. Ik houd me dan verder beschikbaar om een en ander toe te lichten.

Aan mijn Nederlandse lezers vraag ik nog even geduld. Dit is voorlopig de laatste keer dat ik typische Vlaamse onderwijsperikelen in mijn nieuwsbrief bespreek. Vanaf het volgende nummer neem ik de draad van vroeger weer op. Ik zal dan opnieuw thema's behandelen die voor al mijn lezers (Vlaams en Nederlands) relevant zijn. Nieuwsbrief 77 zal dan ook grotendeels gewijd zijn aan mijn ervaringen op de Nederlandse OnderwijsTentoonstelling in Utrecht. Ik zag daar veel dingen die ik onder jullie aandacht wil brengen.

De nieuwsbrief doet het heel goed. De afgelopen maanden heb ik het aantal lezers sterk zien stijgen. Vooral van de universiteiten en hogescholen is er meer en meer interesse voor mijn werk. Uit een aantal persoonlijke contacten is het me duidelijk geworden dat dit zeker zal leiden tot een aantal gezamenlijke initiatieven. Daar hoor je dan wel over als de tijd er rijp voor is.

In september viert de nieuwsbrief zijn tienjarig bestaan. Ik zoek uit hoe ik deze verjaardag toch een feestelijk tintje kan meegeven. Geen grootse dingen, gewoon leuke dingen. Ik kies ervoor om deze verjaardag op het correcte moment te vieren en geen jaar te vroeg. Je wordt toch ook niet geboren op de leeftijd van 1 jaar? Om het met een zinnetje uit één van de films van de Franse komiek Louis De Funès te zeggen: *Soyez correct!*

De komende weken en maanden zal ik nog meerdere keren her en der in Vlaanderen het verhaal van de nieuwe AVI-procedure gaan vertellen. Vlaanderen is klaar om over te schakelen. Zo veel is duidelijk. De schijnbare complexiteit van het geheel zorgt ervoor dat mensen extra toelichting willen. Op zich is dat een goede zaak. Het garandeert dat de procedure correct zal doorlopen worden.

Ik doe verder. Omdat onderwijs mijn passie is en ik ervan overtuigd ben dat elk individu een verschil kan maken. Hoe klein of hoe groot ook. En zoals Paul de Leeuw het zo mooi zingt – en vergeet dit niet – zijn jullie *de vleugels van mijn vlucht*. En daar kan ik jullie alleen maar voor danken!

Lieven

Soms moet je spreken

Er zijn een aantal evoluties in het onderwijsveld die mij – en niet alleen mij – toch wel zorgen baren. Als je erover spreekt met anderen, of als je ze benoemt in allerhande samenkomsten, dan worden ze meteen door andere mensen beaamd. Te vaak blijft het daarbij. Daarom wil ik de problemen vandaag eens duidelijk op een rijtje zetten. En doorgeven aan de mensen die een en ander structureel kunnen aanpakken. Ik houd jullie alvast via deze nieuwsbrief op de hoogte van hun reacties.

Vlaanderen heeft dringend recent genormeerd diagnostisch materiaal nodig

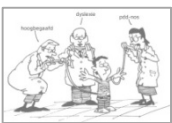
De toestand in onderwijsdiagnostisch Vlaanderen is kritiek. Het bestaande toetsmateriaal om de schoolse vorderingen van leerlingen objectief in kaart te brengen is in versneld tempo aan het verouderen. Voor zover het tenminste al niet hopeloos verouderd is. Hier en daar wordt nog wel diagnostisch materiaal ontwikkeld, maar dat overstijgt in vele gevallen het niveau van het ambachtelijk

werk niet, wat vaak de betrouwbaarheid en geldigheid van het gemaakte toetsmateriaal gevoelig in het gedrang brengt. Structureel gezien is er geen aanbod van betrouwbaar en valide toetsmateriaal (erger nog: voor bepaalde leergebieden is er nauwelijks of geen objectief toetsmateriaal). Dat hoeft ons niet te verwonderen, want in Vlaanderen bestaat er geen instituut voor toetsontwikkeling zoals Nederland dat gevonden heeft in het C $\grave{c}$ to. Dit gebrek aan objectieve toetsen heeft een aantal zeer onaangename gevolgen:

- Momenteel werkt men binnen Prodia diagnostische protocollen uit die een objectief en uniform diagnostisch traject moeten garanderen doorheen Vlaanderen. Dit is zeer positief en kunnen we alleen maar toejuichen. Het maakt de sector van de leerlingenbegeleiding alleen maar uniformer, sterker en geloofwaardiger. De incorporatie in deze protocollen van het handelingsgericht werken en de handelingsgerichte diagnostiek zorgt voor een zeer sterk partnerschap tussen het onderwijs en de onderwijsbegeleiding. Iets waar we al jaren naar op zoek waren. Een welgemeend proficiat aan allen die zich hiervoor hebben ingezet. Aan de beschrijving van het te doorlopen traject is telkens ook een lijstje van te gebruiken toetsmateriaal gekoppeld (bekijk bijvoorbeeld de protocollen dyslexie en dyscalculie op de website van Prodia zelf (<http://www.prodiagnostiek.be>) maar eens. Iemand die deze lijst met kennis van zaken bestudeert, zal je meteen kunnen zeggen dat het meeste toetsmateriaal dat daar aanbevolen wordt te erg verouderd is of niet aangepast aan de situatie van het Vlaamse onderwijs. Daar kunnen de mensen achter de protocollen niets aan doen. In de meeste gevallen is er niets anders. Ook zij zien zich geconfronteerd met een structureel probleem. Zolang deze lijsten met toetsmaterialen niet de status krijgen van een limitatieve lijst van testen (zoals dit in andere sectoren al langer het geval is) valt de schade nog te overzien. Wordt dit wel een limitatieve lijst, dan zullen we moeten rekening houden met het reële gevaar van een onder- en/of overdiagnosticering.
- In het buitenschoolse begeleidingstraject zien zorgverstrekkers zich met een soortgelijk probleem geconfronteerd. Ook zij moeten het in veel gevallen doen met verouderd toetsmateriaal. Wat het voor hen in een aantal gevallen zeer moeilijk maakt om een leerachterstand objectief en betrouwbaar in kaart te brengen. Of ze moeten hun toevlucht nemen tot een vorm van dubbele toetsing: één voor het regelen van de terugbetaling en één om de leerachterstand en leerproblemen van een kind of jongere correct en behandelbaar in kaart te brengen. Zij zien zich immers geconfronteerd met een *limitatieve lijst* van testen (<http://www.riziv.be>) die nog meer dan verouderd en dringend aan herziening toe is

Dit kan verholpen worden door een structurele toetsontwikkeling. Twee oplossingen dienen zich hier aan. Ofwel gaat men van start met een Vlaams Instituut voor ToetsOntwikkeling zoals Nederland zijn Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (C $\grave{c}$ to) heeft, ofwel sluit met een samenwerkingsakkoord met een buitenlands instituut zoals het C $\grave{c}$ to dat ook aan toetsontwikkeling doet voor andere landen. Deze laatste weg is trouwens al eerder door het Departement Onderwijs bewandeld: de *Taaltoets* die vorig jaar geïntroduceerd werd bij de overgang van de derde kleuterklas naar het eerste leerjaar was van Nederlandse C $\grave{c}$ to-makelij. Het moet gezegd dat aan beide oplossingen kosten verbonden zijn. Het Vlaams Forum voor Diagnostiek pleit trouwens al jaren voor een degelijk Vlaams toetsinstituut.

Vlaanderen heeft nood aan een uniform en volwaardig zorgcontinuüm

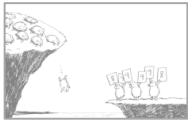

Zoals het nu voorligt, beslaat het zorgkader niet het volledige zorgcontinuüm. Het loopt niet door tot en met de sterke leerlingen. Het heeft veel aandacht voor de leerlingen met leerproblemen, ontwikkelingsstoornissen of andere beperkingen. Voor (hoog)begaafde kinderen en jongeren gaat het uit van de stelling dat de scholen het met de bestaande middelen moeten doen. Nochtans is extra zorg hier ook aangewezen. Eerst en vooral zorg voor het tijdig herkennen en erkennen van deze kinderen en jongeren. Om het klinisch te zeggen: de differentiaaldiagnose is niet altijd even eenvoudig, aangezien een IQ ook niet alles verklaart. Professionalisering van leerkrachten en onderwijsbegeleiders is hier het minste dat men kan verwachten. Daarnaast hebben deze leerlingen ook nood aan aangepaste structuren en middelen. Middelen die vaak zeer prijzig zijn. Aangezien niet alle (hoog)begaafde kinderen een bijkomend probleem hebben die wel binnen het zorgcontinuüm past, dreigen zij geen optimale leer- en ontwikkelingskansen te krijgen. Nochtans – en hierbij verwijs ik naar de onafhankelijke denktank Itinera¹ – is het niet alleen onderwijskundig maar ook economisch belangrijk om actief in deze groep kinderen en jongeren te investeren. Vroegtijdige opsporing (van in het kleuteronderwijs) en aangepaste onderwijstrajecten zullen op termijn de investeringen die men nu doet economisch gezien terugverdienen. Ik begrijp het wel dat de verschillende belangengroepen rond hoogbegaafdheid voor de nodige verwarring zorgen. Iedere groep heeft zo zijn waarheid die hij uitdraagt en in een aantal gevallen botsen die verschillende waarheden met elkaar. Het creëren van een overlegplatform en een eenduidige boodschap (los van de overtuiging: *wij-zijn-juist-dus-de-anderen-zijn-fout*) zou hier de zaak van een volwaardig zorgcontinuüm aardig op weg kunnen helpen. Want naar wie luister je als iedereen jou een andere boodschap geeft? Als iedere organisatie bij zijn standpunt blijft dat hij de groep van de hoogbegaafden vertegenwoordigt en zichzelf probeert groot te maken door de

¹ Zie: <http://www.itinerainstitute.org/upl/1/default/doc/Gifted%20educationNL03.pdf>

andere organisaties te kleineren, dan moet men beseffen dat men contraproductief bezig is. Bij dezen is mijn oproep gelanceerd.

Vlaanderen heeft nood aan een eerlijk en aaneengesloten buitenschools zorgsysteem

Niet alles kan binnen het bestaande zorgsysteem van de scholen worden aangepakt. In een aantal gevallen moet men beroep doen op buitenschoolse hulp. Veel van deze buitenschoolse hulp valt onder de bevoegdheid van het **RijksInstituut voor Ziekte en InvaliditeitsVerzekering (RIZIV)**. Daar zien we twee fenomenen die er voor verantwoordelijk zijn dat veel kinderen en jongeren niet de zorg krijgen die ze nodig hebben.

Enerzijds zijn daar de sterk verouderde limitatieve lijsten van testen waarmee zorgverstrekkers de achterstand van leerlingen op een objectieve manier moeten bewijzen. Als die achterstand niet groot genoeg is, dan wordt terugbetaling geweigerd. Iedereen die iets kent van psychometrie weet dat normen van testen snel verouderen. Verouderen betekent dat ze steeds milder worden. Hierdoor behalen kinderen en jongeren vaak een resultaat dat te positief uitpakt: hun probleem wordt onderschat. Aangezien ze te goed scoren, krijgen ze geen terugbetaling. Voor kinderen en jongeren uit de kansarmoede betekent dit dat ze uitgesloten worden van de hulp die ze nodig hebben. Als besparingsmiddel is dit zeer effectief. Als middel om het decreet voor gelijke onderwijskansen te realiseren is dit ronduit rampzalig. Daarenboven is het criterium van het IQ van minimaal 86 om in aanmerking te komen voor terugbetaling van hulp al jaren achterhaald: al jaren bestaat de consensus dat je van leerproblemen kunt spreken bij kinderen met een IQ lager dan 86. Pas vanaf een totaal IQ van 70 spreekt men van een totaal ontwikkelingsachterstand waarbij er geen sprake meer kan zijn van leerproblemen.

Anderzijds is daar de conventievoorwaarde voor de centra voor ambulante revalidatie om het aantal kinderen en jongeren met leer- en ontwikkelingsproblemen dat ze behandelen drastisch te verminderen¹. In een concreet geval dat ik persoonlijk ken, betekent dit dat een revalidatiecentrum tegen 2005 35% van haar cliënten moet zien kwijt te raken. Daarenboven moeten deze centra ook werken met dezelfde verouderde lijst van limitatieve testen als de andere zorgverstrekkers.

Het is daarenboven helemaal niet duidelijk wie binnen het RIZIV deze limitatieve lijsten van testen opstelt. Deze mensen zijn dan ook zeer moeilijk benaderbaar. Zo is het schrijnend dat ze er niet rechtstreeks op attent gemaakt kunnen worden dat hun oudste test op de limitatieve lijst van testen voor dyslexie in 1999 opnieuw genormeerd werd voor Vlaanderen, terwijl zij nog steeds de versie uit 1979 aanbevelen! Intussen zijn we al 2011. Dit alles doet zeer log aan. Met deze snelheid van werken wordt de nieuwe AVI-procedure waarschijnlijk in deze lijst opgenomen wanneer de volgende versie ervan uitkomt.

Veel kinderen dreigen dus samen met hun ouders als Lemmings in de symbolische kloof tussen de verschillende zorgsystemen te moeten springen. Tenzij de ouders zelf de kosten dragen van de buitenschoolse hulp of hun kind naar zeer dure (vb. met sponsoring toch nog € 7725², - tot € 8725³, - per schooljaar) privéscholen sturen waar hun kind of jongere de hulp krijgt die het broodnodig heeft. Ook hier zijn de gelijke onderwijskansen zeer ongelijk en wordt er een nieuwe 'elite' (Sorry voor het woord, maar ik kan het niet anders zeggen. Ik weet dat iedere ouder het beste voor zijn kind wil) geboren.

Een ding is alvast duidelijk: het RIZIV, dat zeer medisch gericht is, speelt hier de joker door naar het Departement Onderwijs, dus naar de scholen. Ook hier dringt een structurele en een financiële oplossing zich dringend op. Alle begrip dat er in de huidige tijd moet bespaard worden. Maar moeten ouders, kinderen en jongeren daar voor opdraaien? Ik kan gerust enkele andere sporen aanreiken die minstens even effectief tot besparingen zullen leiden.

Vlaanderen moet kiezen voor een gecoördineerde aanpak van leer- en ontwikkelingsproblemen in het onderwijs

Vlaanderen heeft heel veel groepen die zich inzetten voor de ondersteuning van personen met een leer- of ontwikkelingsprobleem. Zo gebeurt het regelmatig dat verschillende groepen zich voor een zelfde doelgroep inzetten, maar op een andere manier. Dit is niet alleen het geval voor (hoog)begaafdheid, zoals ik hierboven al schreef, maar ook voor andere problemen. Hierbij is het opvallend dat deze groepen vaak hun eigen weg gaan en in sommige gevallen zelfs lijnrecht tegenover elkaar staan. Deze versnippering doet hun zaak geen goed. Er is een noodzaak aan goede overlegplatforms waarin iedereen gelijkwaardig is en waar men bewust tot een consensus wenst te komen. Men moet goed blijven beseffen dat de macht der getallen altijd ondergeschikt zal zijn aan de kracht van de consensus. Tegelijk is dit een oproep aan politici om enkel nog in zee te gaan met deze overlegplatforms en niet met de individuele groepen. Alleen zo kan men volgens mij tot fundamentele veranderingen komen.

¹ Zie blz. 35 en volgende van http://www.riziv.be/care/nl/revalidatie/convention/cra_car/pdf/agreement20100101.pdf.
² 311 626,5 BEF
³ 351 966,5 BEF

➔ Omgaan met jongerencultuur en grensoverschrijdend gedrag in de klas ●

Recent kwam er een zeer interessant boek¹ uit over het omgaan met de jongerencultuur en grensoverschrijdend gedrag in de klas. Ik besprak het boek al op <http://boeketje-onderwijs.skynetblogs.be>, maar wil het de lezers van de nieuwsbrief die niet zo thuis zijn op het Internet niet onthouden.

Hoe ga je als leerkracht in de klas om met de jongerencultuur van jouw leerlingen? Hoe reageer je op hun soms grensoverschrijdend gedrag? Dit is ongetwijfeld een vraag die menig leerkracht uit het secundair of voortgezet onderwijs in Vlaanderen en Nederland zich al heeft gesteld. De drie auteurs van dit boek geven hierop een antwoord. Niet pasklaar, maar wel eerlijk en positief. En bruikbaar zowel in Vlaanderen als in Nederland. De vele concrete voorbeelden (die door iedere leerkracht zeker kunnen aangevuld worden), maken het boek daarenboven tot een belangrijk tijdsdocument. De vele reflectiemomenten die in het boek zijn opgenomen maken het verder tot een uniek 'leer'-boek voor leerkrachten.

Eerst een woordje uitleg: het hiphopwoord *dissen*, dat nog niet in onze woordenboeken te vinden is, is ontleend aan het Engelse *to dis(s)*. Deze verkorting van het Engelse *to disrespect* ontstond in de jaren tachtig. Het heeft de betekenis van afkraken, minachten, te kijk zetten.

In het eerste hoofdstuk breken de auteurs een lans voor een heldere rolverdeling tussen leerkracht en leerling. Ze noemen dit de rolvastheid van de leerkracht. De relatie tussen leraar en leerling is steeds een afhankelijkheidsrelatie met de leraar in de leidinggevende positie. Door duidelijke grenzen aan te geven, zorgt de leerkracht er, vanuit de gedragscode die bij zijn rol hoort, voor dat de leerlingen in alle veiligheid kunnen leren. Met andere woorden: een duidelijke rolverdeling is een voorwaarde voor goed onderwijs. Is de leerling gelijkwaardig aan de leerkracht, dan betekent dit nog niet dat hij zijn gelijke is. De leerkracht leidt, de leerling volgt. Juist die afhankelijkheidsrelatie biedt de veiligheid die de leerling nodig heeft om te groeien. Maar deze afhankelijkheidsrelatie houdt ook enkele risico's in. De auteurs reiken hier oplossingen voor aan.

In het tweede hoofdstuk leert de lezer hoe de leerkracht zijn rolvastheid waarmaakt. Dit heeft alles te maken met het creëren van een goede sfeer, het maken en bewaken van goede afspraken, het adequaat reageren op ongewenst gedrag en het goed afsluiten van een les. Wie wil weten wat het *fluitketeffect* is, moet dit hoofdstuk zeker lezen!

Het derde hoofdstuk laat de leerkracht nadenken over zijn professionaliteit. Hierbij benadrukken de auteurs dat hij een voorbeeldfunctie heeft en een lid is van een schoolteam. En een schoolteam is altijd meer dan de som van de delen. Maar of je dat in iedere school vindt? Nochtans zijn professionaliteit en schoolteam een onverbreekelijk duo. Klagen helpt niet, als leerkracht jouw verantwoordelijk opnemen wel. Verder gaan de auteurs in op het verschil tussen de school- en de straatcultuur. Deze straatcultuur wordt door een aantal leerlingen binnen de school gebracht. De auteurs zijn zeer formeel: dit is ieders probleem! Een stevig woordje uitleg over het fenomeen straatcultuur en de manier waarop je er als leerkracht mee om moet gaan, besluit dit hoofdstuk.

In hoofdstuk vier zijn de gevaren van de virtuele wereld (lees: sociale netwerken, cyberpesten, digitale agressie) aan de orde. De auteurs geven een keur aan praktische tips om je als leerkracht hiervoor te beschermen. Maar is daarom alles negatief? Neen! Ze tonen ook aan dat de virtuele wereld heel wat leerkansen biedt.

In het vijfde hoofdstuk staat de seksualiteit van de leerlingen centraal. Na een korte inleiding over jongeren en seksualiteit gaan de auteurs dieper in op de volgende thema's:

- Hoe reageer je als leerkracht op een liefdesverklaring van een leerling? *Geintje, provocatie of intimidatie?*
- Wat te doen als een leerling verliefd is op een leerkracht? *Verliefd op de docent.*
- Wat te doen als je als leerkracht verliefd bent op een leerling? *Verliefd op een leerling.*
- Hoe ga je om met grensoverschrijdend seksueel gedrag van leerlingen? *Hormonen in de klas.*

Heel duidelijke voorbeelden en ad rem reflectievragen zorgen voor heel wat leerkansen voor de lezer.

Een boek dat gevoelig bijdraagt tot de professionaliteit van de leerkracht secundair en voortgezet onderwijs. Tevens een aanrader voor iedereen met een schoolondersteunende (begeleidings)opdracht.

¹ DACIER, D., FRANSEN, A. en PUPER H., Gedist? Antwoord op grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs, CPS, Amersfoort, 2011, 80 blz.